

Людина протестуюча

Окрім усього іншого, хотілося б розібратися (і в собі теж): протест проти існуючого стану речей – звідки він і навіщо, які прояви варто заохочувати, а які – коригувати у своїх дітях? Зізнаюся, починала досліджувати цю тему 10 років тому, і тільки недавні події примусили до неї повернутися...

В епоху соціальних потрясінь неминуче активізуються протестні настрої всіякого штибу. Та ось – відвирувало, відшуміло, відгриміло, ніби час переходити до консолідації та творчої праці, об'єднувати зусилля, щоб протистояти ворогові вже зовнішньому, – однак загальна напруга зберігається, вихлюпується на рівні спілкування в побуті і в соціальних мережах; у сімейних сварках та в конфліктах на роботі; у телевізійних ток-шоу та в новинних стрічках; в істеричних, мало конструктивних масових акціях по містах і селах.

Хто вони – люди протесту? Незгодні з системою (див. М.Кириленко “Людина в системі”, “Дзеркало тижня”, №8 від 29.02.2008 р.), борці за справедливість? Бунтівники, опозиціонери, інакодумці, дисиденти чи свідомі громадські активісти?

У радянський період інакодумці звично поділялися на дві основні групи: “кухонні”, що тихо висловлювали своє незадоволення у вузькому колі, та “ідейні”, які все-таки переходили до активних дій. Останні або закінчували в таборах для політв'язнів, або були “нейтралізовані” більш витонченими способами, що до них належали вербування в “сексоти”, психлікарні, обвинувачення за кримінальними статтями, “нещасні” випадки, звільнення з роботи з “вовчим квитком”, вимушений виїзд із країни, “внутрішня еміграція”, алкоголізм, доведення до самогубства...

І хоч би якими тяжкими були роки незалежності України, навіть у найгірші часи можливостей висловити свою громадянську позицію і при цьому вижити, зберегти себе як особистість завжди було набагато більше – і в історичній ретроспективі, і порівняно з тим, що відбувається тепер у найближчих сусідів. Це запорука демократичного розвитку. Це добре і правильно. І водночас – не все так однозначно, коли говорити про внутрішні причини, що спонукують людину стати на шлях соціального протистояння. Мотиви людей протестуючих можуть бути різними, а в чомусь навіть протилежними. Період 2004–2014 рр. – від Помаранчевої революції до Революції Гідності – дозволяє відстежити доволі багату протестну палітру.

І досі збереглися “кухонні дисиденти”. Вони пасивні, ховаються, наважуються озвучувати свою позицію тільки в колі сім’ї чи найближчих друзів. Але їх стає дедалі менше. З розвитком сучасних технологій пасивний протест вийшов у публічну площину: з’явилася “диванна сотня”, яка поєднує користувачів соціальних мереж, чия активність закінчується на рівні балаканини, гнівних постів та істеричних закликів щось робити.

Набагато розмаїтіша й колоритніша мотивація активних учасників масових протестів, яких можна поділити на умовні групи.

Передусім це, звісно, “ідейні”, тобто ті, хто виходить на протест усвідомлено, з вищих міркувань і при цьому усвідомлює можливі наслідки – і на особистому рівні, і для суспільства. Така людина зважує свої сили та прораховує, в чому вона може бути найбільш ефективною і корисною для загальної справи.

З ідейними не слід плутати “зомбі”, які фактично є жертвами пропаганди: істерія у ЗМІ, одні й ті самі теми, жовані на телебаченні або в соціальних мережах, одноманітні драматичні кадри, що прокручуються цілодобово на телебаченні, спонукують їх підключитися до протестного руху.

Від ідейних слід також відрізнити “ідеалістів-романтиків”,

інфантильних мрійників про “красиві” вчинки і навіть смерть за високу ідею. Їх вирізняє невміння вибрати найкращу сферу свого застосування, нездатність тверезо оцінювати власні сили, відстежувати тих, хто зацікавлений використати їхні душевні пориви не на найбільш благі цілі.

“Небайдужі” – люди, котрі, за складом свого характеру, просто не в змозі миритися з несправедливістю та стражданнями інших людей, залишатися осторонь, коли поруч хтось бореться, ризикує життям, бідує. Такі люди підключаються до протестів навіть у тих випадках, коли не до кінця впевнені в їх розумності.

“Месники, постраждалі” – ті, хто став жертвою несправедливості, у кого нагромаджена кривда й агресія чекали тільки зовнішнього поштовху, щоб вихлюпнутися в активних діях.

“Жертовники” – люди, позбавлені відчуття самозбереження, запрограмовані на самознищення. Вони стають під прапори тієї ідеї, яка в даний відтинок часу несе найбільшу загрозу їхньому фізичному існуванню. Вони “нариваються” на репресії щодо себе, і зрештою часто стають героями змін та входять в історію.

“Професійні революціонери” – ці боротимуться з системою, якою б вона не була. Якщо ворог переможений, вони терміново шукають нового або починають боротися вже з тими, кого привели до влади. Протест – їхній природний стан, вони просто не здатні до якогось “мирного життя”. Ними легко маніпулюють як у політичній боротьбі, так і з конкурентами по бізнесу.

“Наслідувачі” – люди натовпу: “всі побігли, і я побіг”. Такі особи надають масовості будь-яким протестам. Вони особливо небезпечні тим, що легко піддаються на істеричні заклики та інші маніпуляції, є основною цільовою групою для провокаторів.

“Провокатори” – найманці, “тітушки”, ворожі агенти: люди, що перебувають або “на ставці”, або “на гачку” (втім, одне другому не заважає) у певних сил, зокрема спецслужб інших країн.

“Служиві” – агенти місцевих спецслужб, заслані, щоб або “наглядати”, або провокувати. Їхня роль залежить від того, на кого в цей момент працюють силові структури країни, або від позиції їхнього безпосереднього начальства.

“Солдати партії” – люди, що належать до певних політичних сил і діють за вказівкою лідера або за принципом футбольних фанатів – не аналізуючи, наскільки виправдана позиція партії в кожному конкретному випадку.

“Утікачі від проблем” (внутрішніх і зовнішніх) – армія невдах, людей неприкаяних, закомплексованих, які вважають, що не відбулися в житті. Вони користаються з нагоди, щоб відкласти свої проблеми “на потім”. Через причетність до протестуючої маси вони самостверджуються, доводять – собі, оточенню, всесвіту – свою значимість, сміливість і просто те, що не марно живуть на цьому світі.

“Адреналінники”, яким майже однаково, де реалізувати свою пристрасть до гострих відчуттів.

“Асоціальні”, тобто ті, хто через вроджені риси або фатальні прогалини у вихованні не здатні жити в жодній системі, конструктивно вписатися в соціум, знайти своє місце в житті. До них близькі звичайні **“хулігани та кримінальники”**, які ловлять рибку в каламутній воді масових заворушень.

“Віртуальники”, які нагналися в “стрілялки” і захотіли вийти в реал. Вони інфантильні, відірвані від життя, не усвідомлюють до кінця межу між грою і реальністю.

“Ностальгуючі” – люди, які застрягли, зависли, затрималися на якихось сильних емоціях, екстремальних подіях, найяскравіших спогадах (трагічних і драматичних теж) свого життя. І тоді ми маємо людей, котрі так і не повернулися з війни або з революційного Майдану. Вони все життя прагнуть знову злитися з протестуючим натовпом на площі або взяти до рук зброю.

І навіть (хай вибачать мені ті, хто романтизує будь-які масові протести) **“психічно неврівноважені”**: психопати, істерики, особистості демонстративні, котрих приваблюють масові скупчення людей, напруга, пристрасті, крики...

Спроби загнати різноманітний і примхливий внутрішній світ людини в класифікаційні рамки – річ невдячна. І все-таки ми бачимо, що свідомий, тверезий протестний рух нерідко супроводжується неоднозначними, а то й небезпечними попутниками. Ідейні протестувальники, яких у критичні моменти може бути переважна більшість, зі зміною ситуації повертаються до творчої праці і/або присвячують себе іншим формам громадської активності (у нашому випадку – йдуть захищати країну зі зброєю в руках чи починають займатися волонтерською діяльністю). А ось люди іншого стилю так і залишаються на протестній хвилі або шукають нові джерела фінансування такої діяльності. Саме тому постпротестні часи – найбільш непевні й неконструктивні, з перегинами на місцях, замовними проплаченими акціями, з використанням колишніх майданівців у боротьбі з політичними опонентами або конкурентами по бізнесу.

Навіщо нам розуміння прихованої мотивації протесту в контексті виховання дітей? Передусім для розуміння, які якості в дитині підтримувати, а які – коригувати. Для підлітків “кайф своєї значимості” небезпечний тією ж мірою, як і будь-яке інше гостре задоволення (наркотики, алкоголь). Адже це так просто: будучи ніким, не виконавши ніякої душевної роботи, не доклавши жодних зусиль до вирішення внутрішніх та соціальних проблем, – стати значимим лише обравши роль критика і “борця за справедливість”. Позиція досить комфортна, – в нашій країні що може бути простіше, ніж знайти прорахунки, вади та зловживання.

І не випадково найбільш протестний вік – підлітковий. Вік незрілості, сумнівів, максималізму, нерозуміння себе, смислу і цінності життя як такого. На схильність, спричинену віком, легко накладаються зовнішні чинники – соціальні, сімейні... Якщо дитина заразилася критиканством, нігілізмом і схильністю до

необдуманих дій, не завадить проаналізувати, чи не є каталізатором загальні настрої в сім'ї. Не забувайте, що тоді як ваша внутрішня агресія може цілком “мирно” вилитися на рівні слів та постів у соціальних мережах, у людини незрілої вона швидко конвертується в дії. Водночас слід відстежити, чи не занадто багато в підлітка вільного часу, не пов'язаного з активними діями “в реалі”. І тоді рецепт простий: абсолютно всі негативні прояви – у дітей, підлітків, дорослих, старих і в трудових колективах – лікуються справами, активними діями, творчою працею – розумною, системною, організованою. Спорт, туризм, скаутський рух, а в нинішніх реаліях – залучення до громадської та добродійної діяльності. І – як результат – рух, неминучі фізичні навантаження, осмислене спілкування з адекватними врівноваженими однолітками і людьми старшими. Кількість волонтерів та громадських активістів, які присвячують себе допомозі іншим, зросла в геометричній прогресії, що свідчить: ми прискореними темпами проходимо період побудови зрілого громадянського суспільства.

Заохочуючи, романтизуючи та героїзуючи масові і безконтрольні форми протесту, важко побудувати цивілізоване суспільство. Це занадто простий, примітивний шлях розвитку. Виправданий у певний історичний момент, але сумнівний як постійний інструмент соціального прогресу. Це як проносне, що інколи потрібне, аби “проштовхнути”, але не годиться для вживання щодня замість їжі. Цивілізовані форми протесту – це нудна, рутинна, інколи навіть бюрократична праця, яка не дає, звісно, миттєвих результатів. Але коли не перевести соціальну напругу в конструктивне русло, майбутнє нашої держави туманне і безперспективне.

І насамкінець кілька слів про те, що саме собою зрозуміле, але має бути озвучене. Люди можуть виходити на протести з одних спонукань – часом не дуже розумних, але в процесі боротьби, у непростій стресовій ситуації, під впливом сильних духом товаришів отримувати потужний поштовх до переоцінки цінностей, ставати більш зрілими, мужніми, мудрими, терпимими. А з

історичного погляду, всі, хто постраждав у результаті недавніх протестів, – це герої, незалежно від того, що спонукало їх вийти на майдани нашої країни.